

ҚАРАЛДЫ:

Қарағанды облысы білім басқармасының Теміртау қаласы білім бөлімінің «Кораблик» бөбекжайы» мемлекеттік қазыналық кәсіпорны әдістемелік кеңесте қаралды

Әдіскер Л.Кудинова
«17» маусым 2024ж

БЕКТЕМІН:

Қарағанды облысы білім басқармасының

Теміртау қаласы білім бөлімінің

«Кораблик» бөбекжайы»

коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорнының

директоры М.Ткачева
2024 ж.

Қарағанды облысы білім басқармасының
Теміртау қаласы білім бөлімінің «Кораблик» бөбекжайы»
коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОБА

Тақырыбы:

«Салт-дәстүр- тәрбие негізі»

Автор: қазақ тілі мұғалімі

Р.Қабдымананова,

бірілескен автор: К.Шүлембаева

Теміртау– 2024

Протокол № 1
заседания Методического Совета
КТКП «Ясли - сад «Кораблик»

от «27» августа 2024 г.

Присутствовали:

М.А. Ткачева, директор ясли-сада,

Члены Методического Совета

1. Л.Н. Кудинова – методист (председатель);
2. Н.А. Шиляева – педагог – психолог;
3. Ю.Н. Гаврикова – воспитатель;
4. С.Ю. Коростелева – воспитатель;
5. Л.Ю. Ивахова – воспитатель;
6. Е.Е. Ившина – воспитатель;
7. Р.Т. Кабдымананова – учитель казахского языка;
8. Е.В. Овсянникова – учитель-логопед.

Повестка дня

1. Утверждение Вариативных образовательных программ на 2024-2025 учебный год: «Экознайка», «Интеллектум-балабакша», «Веселая мозаика».
2. Утверждение педагогического проекта «Салт – дәстүр – тәрбие негізі»

Слушали:

1. Председателя Методического Совета методиста Л.Н. Кудинову. Она представила Методическому Совету разработки Вариативных образовательных программ на 2024-2025 учебный год «Интеллектум-балабакша», «Веселая мозаика», «Экознайка».

Воспитателя Л.Ю. Ивахову, которая отметила, что Вариативная образовательная программа «Экознайка» стимулирует познавательную деятельность детей; содействует развитию компетенций, необходимых для интеллектуального развития личности; формированию последовательного поисково-логического мышления, способности к анализу нестандартной информации.

Педагога-психолога Н.А. Шиляеву, которая заострила внимание на том, что Вариативная образовательная программа «Интеллектум-балабакша» способствует созданию заинтересованности

воспитанников, повышает их умственную активность, процесс мышления протекает быстрее, новые навыки усваиваются оперативнее, что повышает эффективность воспитательно-образовательного процесса.

Воспитателя Е.Е. Ившину. Она отметила, что Вариативная образовательная программа «Веселая мозаика» направлена на формирование и развитие таких ключевых навыков, как мелкая моторика, сенсорное восприятие, логическое и творческое мышление, а также социальная и эмоциональная компетентности.

Воспитателя Гаврикову Ю.Н., которая отметила актуальность педагогического проекта «Салт – дәстүр – тәрбие негізі» в рамках реализации единой программы воспитания «Виртуас тәрбие». Актуальность данного проекта непосредственно связана с необходимостью повышения уровня владения казахским языком у детей, говорящих на русском. Несмотря на наличие программ и методических материалов, зачастую наблюдается пассивность в изучении языка, что связано с отсутствием мотивации и соответствующей языковой среды. Интеграция этнокультуры в образовательный процесс может стать тем толчком, который приведет к активному интересу детей к казахскому языку.

Постановили:

1. Рекомендовать к утверждению директором КТКП «Ясли-сад «Кораблик» М.А. Ткачевой Вариативных образовательных программ на 2024-2025 учебный год «Интеллектум-балабакша», «Веселая мозаика», «Экознайка».
2. Рекомендовать к согласованию в ГУ «Отдел образования г. Темиртау» утвержденные Вариативных образовательных программ на 2024-2025 учебный год: «Интеллектум-балабакша», «Веселая мозаика», «Экознайка».

3. Утвердить педагогический проект «Салт – дәстүр – тәрбие негізі» и рекомендовать учителям казахского языка Кабдыманановой Р.Т. и Шулембаевой К.К. его к работе.

Председатель
Методического Совета

Кудинова Л.Н.

Секретарь:

Ившина Е.Е.

Мазмұны

1.Кіріспе.....	1 – 3бет
2. Жобаның негізгі мазмұны	
2.1. Шағын жобаны іске асыру.....	4 бет
2.2. Перспективалық жоспар.....	5- 9 бет
2.3. Қазақ тілі сабағы – ұлттық тәрбие құралы.....	10 - 11бет
2.4. Балалар әдебиетін жасаған –халық.....	12бет
2.5. Халық даналығына баулуда мақалдар мен мәтелдердің тәрбиелік мәні.....	13бет
2.6. Бала тілін дамытуда жаңылтпаштың тәрбиелік ролі.....	14бет
2.7. Жұмбақтар.....	14бет
2.8. Халық педагогикасы .	15-16бет
2.9. Салт-дәстүр.....	17-20бет
2.10. Диагностика.....	21 бет
3Глоссарий.....	22бет
4. Әдебиет	23бет
5. Қосымша	
5.1. Сабақ үлгілері . Бесікке салу.....	24-25 бет
5.2. Ат қою.....	26-29 бет
5.3.У бабушки в гостях.....	30-32 бет
5.4.Ашамайға мінгізу.....	33-34 бет
5.5. Суреттер.....	35-36 бет.

КІРІСПЕ

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы
2. Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» 1997 жылғы 11 шілдедегі №151 заңы
3. Қазақстан Республикасы «Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздер туралы» 2012 жылғы 28 маусымдағы № 23-V заңы. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, ҚР Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығы
4. Қазақстан Республикасы мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты, 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 ҚРҰҚ
5. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы, ҚР БҒМ 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы сәйкес жасалды.

ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына «Жаңа әлемдегі Жаңа Қазақстан» Жолдауында: «Біз бүкіл еліміз бойынша әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізуіміз керек» деп көрсеткендей қоғамдағы өзгерістер мектепке дейінгі білім беру жүйесіне де елеулі жаңалықтар әкелді. Осы сұраныстарға жауап беретін, баланың жан-жақты дамуына жоғарғы деңгейде әсер ететін технологияны таңдау міндеті тұр. Бүгінде білім беру үрдісіне қатысушылардың барлығы да (ата-аналар, педагогтар т.б.) баланың эмоциялық және танымдық дамуын мақсатты бағытты ықпал ете отырып, ұлттық мәдени құндылықтар арқылы этникалық өзіндік санасын ояту негізінде айналадағы үлкендермен, құрдастарымен қатынас орната білуін қалыптастыру қажеттігін саналы түсінеді. Шамасы, мұндай ықпал құрғақ моральдандыру сабағының формасында емес, баланың жетекші қажеттіліктеріне, жоғары дәрежедегі белсенділік, бастамашылдық, білуге құштарлықтары сияқты жас ерекшеліктеріне сүйеніп іске асуы керек. Балалық шақ баланың жеке тұлға болып қалыптасуының алғашқы сатысы. Тәрбиенің ең алғашқы бастамасын бала өз отбасынан алса, жалғасы балабақшамен байланысады, яғни бала тәрбиелене отырып білім алады.

Мектеп жасына дейінгі балаларға ұлттық тәлім-тәрбие беру мәселесімен айналысатын республикадағы педагогика ғылымы салт-дәстүрлерді, фольклорды әдіс ретінде белгілейді. Ал шын мәнінде, осының барлығы балаларды жалпы адамзаттық құндылықтарға баулудағы тұлғасының тұтастай және үйлесімді дамуын олардың ұлттық өзіндік санасын қалыптастыру арқылы іске асырудағы құрал болып табылады. Бұл оқу дағдыларын меңгеру үрдісін қиындататын объективті себептердің бар екендігін, ал балалармен жүргізілетін оқу сабақтары оның : мүмкіндіктеріне сәйкес ұйымдастырылуы қажеттігін білдіреді. Балалардың шығармашылық қиял-қабілеттерін, эстетикалық сезімін, талғамы мен көзқарасын, мәдениетін, ой-өрісін кеңейтіп, ана тілде сөйлеп, сөз өнеріне, айнала-қоғам және өзін қоршаған орта өміріндегі әсемдікпен сұлулықты сезініп , бойына сіңіре білуге тәрбиелеуде ауыз әдебиеті жанрлары орасан зор рөл атқарады. Олай дейтініміз көркем шығарманың қайнар бұлағы – халықта. Сондықтан да оның тәрбиелік нәрі туралы сөз қозғағанда , алдымен фольклор ауызға алынады. Қазіргі заман талаптарына сай

жеке тұлғаның эстетикалық мәдениетін қалыптастыруда балалар фольклоры жанрларын пайдалану басты мәселелердің бірі. Оны қалыптастыру – өте күрделі де ұзақ үрдіс, яғни балалардың бойында бірден қалыптаса қоймайды деген сөз. Сондықтан да ол сәбидің дүние есігін алғаш ашқан күндерінен басталуы тиіс. Осы тұрғыда балалардың эстетикалық мәдениетін дамытуда қазақ фольклор жанрын пайдаланудың маңызы зор. Балабақша топтарында өткізілетін қазақ тілі, ән сабақтарында балаларға арналған бесік жырлары, тұрмыс-салт, әндері мен жырлары, өлеңдер неғұрлым көбірек қамтылса жас жеткіншектердің бойында соғырлұм өзінен кішілерге деген мейірімділік, бауырмалдылық ата-анаға, жасы үлкендерге деген ізет, сыйластық, жалпы адамгершілік сезімдері оянып, оқу – білімге, өнерге деген құштарлық, әсемдікке, сұлулыққа, мәдениетті болуға деген ұмтылыс арта түседі яғни балалар аманатты, рухани қазына – ұлттық салт – дәстүріміз бен әдет-ғұрыптарымызды қастерлеуге тәрбиелейді. Өз елінің тілін, дінін, рухани мәдениетін білген адам, біртіндеп әлемдік мәдениетті үйренеді. Ендеше, бұл қасиетті бесік тербеткен ананың әлдиімен, әженің ертегісімен, отбасында айтылып отыратын мақал-мәтел, жұмбақ, аңыз-әңгімелерімен бала бойына дарытылып, сол арқылы ата-бабаларымыздан қалған асыл мұраға деген сүйіспеншілікке тәрбиелейді. Білімділік, дамытушылық, тәрбиелеу мақсаттарына сүйеніп бүлдіршіндердің тілді үйренуге деген қызығушылығының артуына, жеке тұлға ретінде қалыптастырып, шығармашылық қабілетін дамыту, өз елінің мәдениеті мен тарихына деген ықыласын оята отырып балалардың отаншылдық сезімін және баланың бойында имандылық, адамгершілік қасиеттердің қалыптасуына осы тақырыптың ықпалы өте зор.

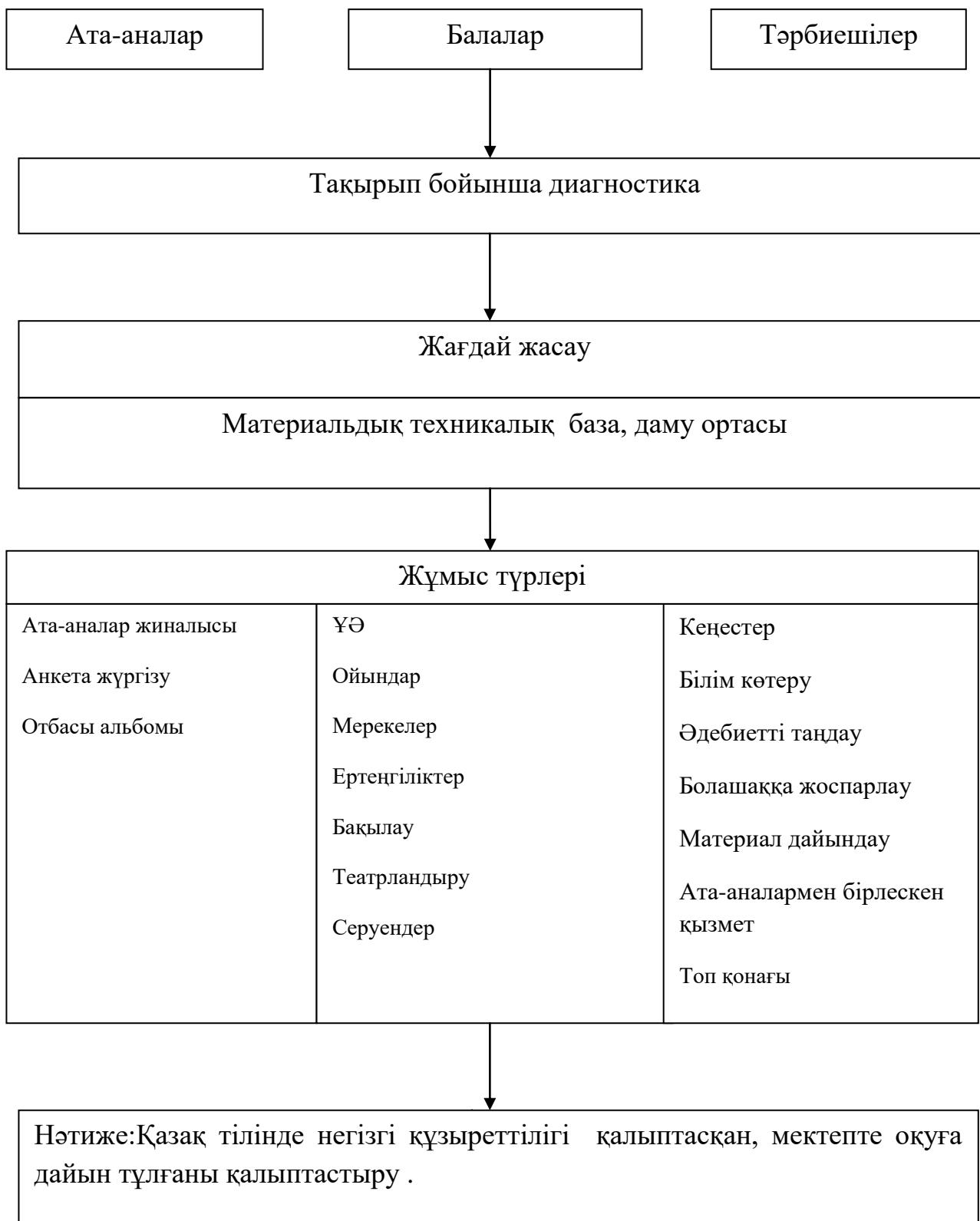
МАҚСАТЫ: Балаларды халық педагогикасымен таныстыра отырып білімдерін кеңейту, рухани дүниелерін байытып, ұлттық құндылықтарды бағалауға тәрбиелеу және қазақ тілінде тілдік құзыреттілігін қалыптастыру.

МІНДЕТТЕРІ:

1. Балаларды қазақ халқының салт-дәстүрлерімен таныстыру
2. Балаларды жалпы адамзаттық құндылықтарға баулу
3. Ұлттық тұлға ретінде қалыптасуын нығайту
4. Халқымыздың мәдени-тарихи дәстүрлері негізінде тәрбиелеу
5. Әр баланың интеллектуалдық қабілеттері мен шығармашылығын дамыту
6. Балалардың сөздік қорын белсенді етіп, байыту
7. Ауыз әдебиеті үлгілерін қолдана отырып, өз елінің мәдениетімен тарихына деген ықыласын ояту.
8. Баланың ойлау, қиялдау қабілеттерін және ақыл-ой қызметін игерту
9. Еліміздің тарихын жақсы білуге қызығушылықтарын ояту, ой-өрісін кеңейту
10. Тілді үйренуге сүйіспеншілігін арттыру.

Күтілетін нәтиже: Балалар қазақтың салт-дәстүрімен танысады, жалпы адамзаттық құндылығы мен ұлттық тұлғасы қалыптасады, халқымыздың мәдени-тарихи негізінде тәрбиеленеді, интеллектуалдық қабілеттері мен шығармашылығы дамиды, ақыл-ой қызметін игереді, халық педагогикасын білуге қызығушылығы оянады, ой-өрісі кеңейеді, тілді үйренуге сүйіспеншіліктері артады, сөздік қоры молаяды.

2.1. Шағын жобаны іске асыру

ПЕРСПЕКТИВАЛЫҚ ЖОСПАР

№	Тақырыбы	Өткізілетін уақыты	Мақсаты	Ескерту
1	Амандасу салты		Балаларды амандасу рәсімімен таныстыру, жаңа сөздерді үйрету, үлкендерді сыйлауға, құрмет көрсетуге тәрбиелеу, бауырмалдылыққа, кішіпейілдікке баулу.	
2	Айжанға қонаққа келдік		Балаларға қазақ халқының қонақжайлығы туралы айтып, білімдерін толықтыру. Әдептілікке, сыпайылыққа, тәрбиелеу, қазақ тілін үйренуге қызығушылықтарын арттыру.	
3	Дүниеге сәби келді Сүйінші		Бөбекке деген сүйіспеншіліктерін қалыптастыру, қуанышты хабарды қалай айту керектігін айтып, қызығушылықтарын туғызу.	
4	Шілдехана-Бесік той		Халқымыздың салт-дәстүрімен таныстыра отырып, балалардың эстетикалық білігін дамыту, адамгершілік сезімін арттыру.	
5	Бесік – тәрбие бастауы		Балаларға бесік туралы түсінік беру, неден жасалғанын, неге қолайлы болған, бесіктің жабдықтарымен таныстыру.	
6	Бесік жырлары		Баланың есту қабілетін дамыту, ән-әуенге әсерлендіру, бесік жыры арқылы ананың балаға деген махаббатын жеткізу және сүйіспеншілігін арттыру.	
7	Балаға ат қою		Балаларға халықтың ұлттық ерекшеліктерін, таным-түсініктерін, ой-армандарын білдіру, балаға мағына бойынша ат қоя білу. Тіл байлықтарын байыту.	
8	Қырқынан шығару		Балалардың білуге деген құштарлықтарын арттыру, білімдерін, ой-өрістерін кеңейту, сөздік қорларын жаңа сөздермен байыту.	
9	Өлең-тақпақ		Балаларға тақпақтар жаттату арқылы тіл мәдениеттерін жетілдіру, мәнерлеп оқуға үйрету, есте сақтау қабілеттерін дамыту, тілді үйренуге қызығушылықтарын арттыру.	
10	Тұсау кесу		Бала қаз тұрып, тәй-тәй басып жүре бастаған кезде жасалатын салт-дәстүрмен таныстыру. Батылдыққа, инабаттылыққа, адамгершілікке тәрбиелеу, алғаш еңбек әрекеттерін қалыптастыру.	
11	Қуырмаш ойыны		Сәби көңілін көтеру жағымды көңіл-күй қалыптастыру. Саусақтардың халықтық	

			тұрғыдағы атауларын үйрету. Еңбек туралы түсініктерін қалыптастыру.	
12	Қонақ күту дәстүрі		Балалардың бойына ұлттық адамгершілік қасиеттерін енгізу. Қонақжайлылық дәстүрін балаларға меңгерту, қонақ болу әрекеттерін ойын арқылы жеткізу.	
13	Атқа мінгізу тойы		Ұл баланы имандылық тәрбие арқылы азамат болуға тәрбиелеу, еңбекке баулу арқылы азамат болғанын таныту, балаға үлкен ой туғызу, есеюіне ықпал ету.	
14	Бата тілектер	-	Балаларды бата беру арқылы ізеттілікке, адамгершілікке, шешендікке, имандылыққа, әдептілікке тәрбиелеу. Бата жасау түрлерін меңгерту. Қазақ тілінде тілек айтуға дағдыландыру.	
15	Жұмбақ шешу		Балалардың ой-қиялдарын, есте сақтау қабілеттерін дамыту, жылдамдыққа, шапшаңдыққа баулу, тілді үйренуге қызығушылықтарын арттыру, сөздік қорларын байыту.	
16	Қасиетті сан		Балаларды сұрақтарға жауап беруге, қазақ тілінде санай білуге және қасиетті сандардың мән-мағынасын түсініп, білуге құштарлықтарын арттыру.	
17	Ұлттық ойындар		Балалардың ой-өрісін кеңейту, қиялын қанаттандыру, ана тіліміздің байлығын меңгеру. Балаларды шымырлыққа, икемділікке, тапқырлыққа, ептілікке тәрбиелеу.	
18	Мақал-мәтелдер		Мақал-мәтелдердің мән-мағынасын түсіндіріп, балаларды адамгершілікке, кішіпейілдікке тәрбиелеу. Отансүйгіштік сезімдерін ояту, есте сақтау қабілеттерін дамытып, тілдерін ұстарту.	
19	Ұлттық киімдер		Қазақ халқының ұлттық киімдерімен таныстыру арқылы ұлттық сезімдерін дамыту, сұлулыққа, әсемдікке тәрбиелеу. Ұлттық киімге деген қызығушылықтарын арттыру.	
20	Тыйым сөздер		Тыйым сөздермен таныстырып, түсіндіру, балалардың білімдерін бір жүйеге келтіру, рухани байлықтарын кеңейту.	
21	Әсем ою-өрнектер		Балалардың ұлттық ою түрлерімен таныстыру арқылы әсемдікке, шеберлікке, қол өнеріне деген құштарлықтарын арттыру.	

			Сөз тіркесін құрастырып білімдерін көтеру.	
22	Қазақтың баспанасы-киіз үй		Қазақтың баспанасы - киіз үйдің құрылысымен таныстыру. Киіз үйдің неден жасалатынын, қадір-қасиетін әңгімелеп беру, мақал-мәтелдер жаттатып, тілдерін ұстарту.	
23	Қазақтың үй жиһаздары		Киіз үйдің ішіндегі үй жиһаздарымен таныстырып, олардың неден, қалай жасалатынын әңгімелеп беру. Сөздік қорларын жаңа сөздермен байыту.	
24	Асық ойыны		Балаларға асық ойындарының адамның ой-өрісіне, денсаулығына пайдасын, маңызын түсіндіріп, әңгімелеп беру. Ұлттық ойындарға деген қызығушылықтарын туғызу.	
25	Аяулы анашым		Өмірдегі ең аяулы адам жайында ән-жырлар айтқызып, балаларды үлкенді сыйлауға, мейірімділікке тәрбиелеу, сөздік қорларын байыту.	
26	Армысың Наурыз!		Балаларға күн мен түннің теңелетінін, қардың еріп, көктің шыға бастайтын кезі туралы түсіндіру. Елдің салт-дәстүрін сыйлай білуге тәрбиелеу. Наурыз көжеге қосылатын жеті түрлі тағамдарды атап, қасиетті тағамның маңыздылығын айту.	
27	Наурыз жырлары		Наурыз мейрамында айтылатын жырлардың мағынасын түсіндіріп, жаттап алу қабілеттерін арттыру. Сөздік қорларын жаңа сөздермен байыту.	
28	Қазақтың ұлттық тағамдары		Балаларға ұлттық тағамдардың жасалу жолдары жөнінде түсінік беру. Халықтық салт-дәстүрлерді бойына сіңіру, қонақжайлықты үлгі ету.	
29	Зергерлік бұйымдар		Ұлттық зергерлік бұйымдармен таныстыру арқылы шеберлікке, әсемдікке тәрбиелеу. Бұйымдардың неден жасалатыны жайлы түсінік беру. Өнерге деген сүйіспеншіліктерін арттыру. Сөздік қорларын байыту.	
30	Ұлттық ыдыс-аяқтар		Балалардың ұлттық дүниетанымын, рухани байлығын кеңейту. Ұлттық ыдыстардың түрлерімен таныстырып, тіл байлықтарын байыту. Ұқыптылыққа, тазалыққа тәрбиелеу.	
31	Домбырасыз ән қайда?		Балаларға ұлттық аспаптар жайлы мағлұмат беру. Ұлттық аспаптар арқылы балалардың сұлулық сезімдерін өркендету, өнерді құрметтеуге тәрбиелеу	
32	Төрт түлік		Төрт түлік малдың қасиетін, адамға пайдасын	

	малдың қасиеті		әңгімелеп беру, аттарын атау, қысқа өлең-тақпақтар жаттату, білімдерін бір жүйеге келтіру	
33	Тілашар тойы		Баланы мектепке дайындау арқылы білім алу дағдыларын дамыту. Өзі туралы, мектеп тақырыбында әңгімелей білуге үйрету. Мектепте оқып үйренуге деген сүйіспеншіліктерін арттыру.	
34	Менің отбасым		Отанды сүю-отбасынан басталатының түсіндіріп, отбасы мүшелеріне деген сүйіспеншіліктерін арттыру, үлкенге құрмет, кішіге қамқор болуға тәрбиелеу.	
35	Менің досым		Балалардың досы туралы жылы сөздер лебіздер айтуға үйрету, көңіл –күйін көтеру, қуанышқа бөлеу. Адамгершілікке, достыққа тәрбиелеу.	
36	Ойын санамақ		Балаларды ойната отырып санамақты жаттату, шапшаңдыққа баулу. Білімдерін бір жүйеге келтіру, тілді құрметтеуге тәрбиелеу.	

2.3. Қазақ тілі сабағы – ұлттық тәрбие құралы

Тіл – рухани байлығымыздың қайнар бұлағы. Тіл алтын қазына. Ендеше тілді қорғау – ұлттық мүддеміз. Бүгінгі таңда тілді меңгерту ең өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Көп ұлтты республикамыздың жағдайында тілді меңгерту, мемлекеттік тілде сөйлету оңай іс емес екендігі белгілі.

Сонымен бірге орыс балалар бақшасында қазақ тілін оқытып үйрету, білім берудің ұлттық-этнопсихологиялық мәселелері де ескерілуде. Ал бүгінгі күні мектеп жасына дейінгі балалардың сөзге қызығушылығы, сөйлеу үлгілерінің іргетасы осы балалық шақтан қаланатыны ескеріліп, балалардың тіл үйренуге қызығушылығын арттыру, тіл мәдениетін жетілдіру, тілге тән дыбыстарды дұрыс айтуға жаттықтыру, сөз үйрете отырып, сөздік қорларын байыту, байланыстырып сөйлеуге дағдыландыру мақсаты алға қойылады.

Байланыстырып сөйлеу әдісінің ең тиімді, ұтымды екенін айта келе сөйлеу барысында сөз тіркесі сөйлем арқылы ғана қолданылатын, яғни балаларды байланыстырып сөйлеуге жаттықтыру – олардың тілімен бірге, ойын да дамыту деген сөз.

Балалардың күнделікті сабақтардан алған білімдерін бекіту, сөздік қорларының белсенділігін арттыру, қазақ тілінің қолданылу аясын кеңейту, қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану жолдарын іс жүзінде меңгерту әдіс-тәсілдері көрсетіледі. Қазақ даналығында «Тіл – ұлттың жан дүниесі, сезімнің, ойдың жанды көрінісі» деп тегін айтпаса керек. Өзге ұлт өкілдері балаларына тіл үйретудің қиындығы мен қызығы да осы шақтан басталады.

Тәрбие мәселесі барлық сабақтарда да өз дәрежесінде қаралуы қажет. Әсіресе ұлы бабамыз Әбу Насір әл-Фарабидің өзі «Тәрбиесіз берілген білім апат әкеледі» деген. Олай болса, «Тәлім сөз – тәрбие құралы» деген нақыл сөз өмірден алынған шындық екені белгілі. Сондықтан да болар, халық тәрбиесі ұрпақтан – ұрпаққа ғасырлар бойы жалғасып келеді. Егер біз адамды адам еткен еңбек десек, сол еңбекті балаға үйретіп, ұлттық қасиетке баулып, жол сілтейтін, тіршілігінің өзіндік ерекшеліктерінен туындаған салт – дәстүрлер, әдет-ғұрыптары мол. «Атадан бала тусайшы, ата жолын қусайшы» дегендей, атадан балаға жалғасып келе жатқан жақсы қасиеттерін келер ұрпаққа сіңіріп, ізгілікке тәрбиелеуді мақсат тұтқан. Ұлттық тәлім-тәрбие халықтық педагогика негізінде беріліп, жүзеге асады. Ал ұлттық тәрбие алған ұрпақ дені сау, білімді, ақылды, адамгершілігі мол, иман жүзді, сұлу да сымбатты, халқын, елін, туған жерін, оның табиғатын сүйетін ұлтжанды, ата-бабамыз армандаған «Сегіз қырлы, бір сырлы» азамат болып өседі.

Ұлттық тәрбие халық тәрбиесі ұғымымен байланысты. Ұлттық тәрбиенің негізі оның адамзат қоғамындағы қазіргі уақытта белгілі қасиеттерінен туындайды.

Ұлттық тәрбие берудің мақсаты ұлттық мәдениетті сақтау және дамыту, патриоттық тәрбие беру, тұлғаның жоғары адамгершілік қасиетін тәрбиелеу, ғылыми дүниетанымын қалыптастыру, ұлтаралық мәдени даму мен қалыптасуды өзге ұлттар ерекшеліктерімен жақындастырумен ашылады.

Бүгінгі ұрпақтың азамат болып қалыптасуы оның туған ұясына, оқыған, өскен ортасына, көрген тәрбиесіне тікелей байланысты.

Тәуелсіз мемлекетіміздің болашақ тізгінін ұстар азаматтары – бүгінгі балабақша тәрбиеленушілері мен тәрбиешілер қауымы, осы орайда елбасы Н.Ә.Назарбаевтың халыққа арнаған жолдауындағы жеті басымдықтың бірі қазақ халқының сан ғасырлық дәстүрін, тілі мен мәдениетін сақтап, оны түлетуді ұлан ғайыр жасалар жұмысының ұстанымы етіп отыр.

Ұлттық тәрбиеде ұлылық бар. Олай дейтін себебім, бүгінгі озық ойлы педагогтардың тәрбие жөнінде айтқан қисынын ата-бабамыз ертеде-ақ қиыстырып кеткен.

19-20ғ/да өмір сүрген ұлы қайраткерлер Ш. Құдайбердиев, А. Байтұрсынов, М. Дулатов, М.Жұмабаев, Ж. Аймауытовтар да бала тәрбиесінде халықтың салт-санасы, әдет-ғұрпы, дәстүрлері, ұлттық ойындар, қазақ тілінің атқаратын маңызын атап көрсетіп, және оны қалай іске асыру керектігі үшін тер төгіп, еңбек еткен.

Дене тәрбиесі еңбек, әртүрлі ұлттық ойындар, қозғалыстар арқылы іске асырылса, жан тәрбиесі үлкендердің ақыл-кеңесінен, ертегілер, мақал-мәтелдер арқылы бойға сіңеді.

Әрбір тұлғаның тәрбиесі отбасынан басталады. Әрине, отбасы – белгілі бір ұлт өкілдерінің ошағы. Ондағы тәрбие сол ұлттың игі іс-әрекеттері арқылы әдеп-ғұрыпқа айналып, ол әдеп болып негізделеді: әдеп ұлттық қолданысқа айналса, оны халық салт дейді де, салт ұлттық санаға сіңсе, оны салт-сана деп ұлттық мәдениеттің сәулеті ретінде ұлттық болмыстың мәнінде өмір қолданысына айналдырды.

Еліміздің жаңа ұрпақтарын жаңаша оқыту мен бірге ұлттық рухани тәрбие беру мәселесін жүзеге асыру қазақ тілінен сабақ беріп жүрген мұғалімдер қауымына үлкен жауапкершілік жүктейді. Қорыта келгенде, бүгінгі талап қазақ тілі сабақтарын оқыта отырып балалардың санасына туған халқына деген құрмет пен мақтаныш сезімін қалыптастыру, ұлттық рухты сіңіру.

2.4. БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІН ЖАСАҒАН –ХАЛЫҚ.

Халық ауыз әдебиеті–халықтың ұрпақ тәрбиелеудегі ғасырлар бойы сыннан өткен тиімді әдіс –тәсілі, шығармашылық тәжірибенің жиынтығы. Балалар ауыз әдебиетін жасаған халық. Халық ең алғаш өзінің жақсы ойын, тәтті қиялын, өлең етіп, ән етіп баласына арнаған. Баланы жұбату, ойнату, тәрбиелеу оның алдына неше түрлі тілек мақсаттар қою өлеңмен, жырмен, көркем сөзбен айтылған. Сондықтан ауыз әдебиетін балалар сүйіп оқиды, қызыға тындайды.

Балалардың жас ерекшеліктеріне сай:

1.Бөбекті ұйықтату.

2.Жылағанда жұбату.

3.Тұсау кесу.

4.Айналадағы өмірмен таныстыру.

5.Жыл мезгілдермен,өзін қоршаған ортамен таныстыру.

6.Дұрыс та анық сөйлеуге жаттықтыру.

7.Ақыл-ойын дамыту.

8.Қорытындысында барлық ізгі қасиеттерді бала бойында қалыптастыру.

Балалар әдебиеті–әдебиеттің өскелең бір саласы. Оның өзіндік өсу, өркендеу жолдары бар.

Балалар әдебиеті тәлім-тәрбие, білім беретін, өмір оқулығына айналды. С.Сейфулинше айтқанда балаларға арналған поэзия бесік жырынан басталады. Санамақ, Жаңылтпаш, Тұсау кесу жырлары, Мақал-мәтелдер, Ертегілер бала жасынан естіп көкіректе тоқып жүретін шығармалар болу керек. Жас балаларды бірлікке, адамгершілікке, имандылыққа, еңбекке т.б.ең озық ізгі қасиеттерге баулу.

«Өнер алды –қызыл тіл» деп Абай айтқандай балалар әдебиетіндегі басты мәселе тіл шеберлігі. Сондықтан балаларды өзінің ана тілін жетік білуге, сөздік қорын байытуға, шебер сөйлеуге, сөйтіп ана тілін сүйе білуге баулайтын көркем құрал болып табылады.

2.5. ХАЛЫҚ ДАНАЛЫҒЫНА БАУЛУДА МАҚАЛДАР МЕН МӘТЕЛДЕРДІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Әр халық өзінің тарихын жалғастыратын жас ұрпағын адалдыққа, адамгершілікке, мейірбандыққа үндеп отырады. Бұл ретте ғасырлар бойы қолданылып, сұрыпталып, тұрмыс, өмір тәжірибесі сынынан өткен салт-дәстүрі мен халықтық тәрбие басшылыққа алынатыны мәлім.

Қазақ халқының бала тәрбиесі жөнінде атам заманнан бері жиып-терген мол тәжірибесі бар. Халқымыз оны ең жақсы деген қасиеттермен байытып, ұл—қыздарының бойына дарытып отыруға тырысқан.

Халық мақалдары мен мәтелдері-біріншіден, баға жетпес тәрбие құралы болса, екіншіден, адамның сөз байлығын арттырады, терең, шешен сөйлеуге жаттықтырады. Сөзді сөйлей бергеннің бәрі шешен еместігін ұқтырып белгілі бір талаптар қояды. Сөз тас жарады, тас жармаса, бас жарады», «Жақсы сөз-жарым ырыс», дейді халық даналығы. Мұндай мақал-мәтелдер жас жеткіншектерді сөз қадірін білуге, мейірбан, кенпейіл, сезімтал болуға, жақсы мен жаманды, қас пен досты ажырата білуге баулиды.

Мақал-мәтелдердің мағынасы терең, сөзі ұтымды, көркем, есте сақтауға жеңіл болғандықтан және тәрбие ісінде ерекше роль атқаратындықтан балалар әдебиетінен үлкен орын алады.

Мақал-мәтелдердің тақырыбы сан-алуан: білім, оқу туралы, тәлім-тәрбие туралы, жақсылық, жамандық, достық, бірлік туралы.

«Өнер алды –қызыл тіл» деп Абай айтқандай балалар әдебиетіндегі басты мәселе тіл шеберлігі. Сондықтан адам өзінің ана тілін жетік білуге, сөздік қорын байытуға, шебер сөйлеуге, сөйтіп ана тілін сүйе білуге баулайтын көркем құрал. Халқымыздың асыл мұрасын болашақ ұрпаққа жеткізу, олардың бойына дарытуда қазақ тілі мұғалімдерінің атқаратын рөлі өте жоғары. Сабақта тәрбиелік мәні терең мақал-мәтелдерді тақырып мағынасына сай пайдаланса, балалардың ой-өрістері өсе түсері сөзсіз.

Халықтық педагогиканы орынды пайдалану, балалардың қызығушылықтарын арттырып, ұлттық санасын оятып, жүрегіне жол табады. Халық педагогикасының мақсаты: балаларды адал еңбекке, парасаттылыққа, туған еліне деген сүйіспеншілікке, туған –туысқандарына, дос-жарандарына деген бауырмалдыққа, халқының әдеп-ғұрпын, салт –дәстүрін қастерлеуге, халқымыздың ғасырлар бойы сақтап келген бай мұрасын балаларға жеткізе білу жауапкершілікті талап етеді.

2.6. БАЛА ТІЛІН ДАМУДА ЖАҢЫЛТПАШТЫҢ ТӘРБИЕЛІК РОЛІ

Халық ауыз әдебиетінің бір саласы- жаңылтпаштар.

Халықтық шығармалар ішінде баланы дұрыс та айқын сөйлеуге үйрететін тілін дамытатын жанр бар. Ол жаңылтпаш жеке сөздер мен дыбыстар, айтылуы қиын кейбір сөздерді дұрыс сөйлетуге үйрету. Мұнда оқыту арқылы ғана емес, баланы талғамы күшті қызық та көркем сөзге әуестендіру, еліктіру қорыта айтқанда жаңылтпаш дыбыстарды үйрету кезінде таптырмайтын методикалық әдіске үлесі мол жанр.

Сабақтан тыс уақыттарда тіл ұстарту, сөздің дыбысталуын нақышына келтіре дұрыс, тез, шебер айта білуге жаттықтыру, сөздің мағынасын түсіне білу мақсатымен пайдаланылады.

1.Балалардың сөз байлығын, сөздік қорын байытады.

2.Қоғамдық мәні бар.

3.Тәрбиелік ролі зор.

2.7. ЖҰМБАҚТАР

Жұмбақ - ауыз әдебиетінің ертеден келе жатқан түрі. Ол-бір нәрсенің белгілерін екінші нәрсенің белгілері арқылы жұмбақтап айту өнері. Жұмбақ мақал-мәтел сияқты тапқытап, ұйқастырылып айтылады. Жұмбақтар өте ертеден келе жатқанмен, әр уақытта халық оның жаңа түрлерін ойлап шығарып отырған. М. Әуезов : « Жұмбақ –адамның дүниетану жолындағы ойының , қиялының шамасын білдіреді»,-деген.

Балалардың логикасын дамытуда жұмбақтар үлкен орын алады.

Шешімін айту балалардың ақыл-есін дамытады, ойын шынықтырады,зейін ықыласын арттырады. Жұмбақтар құпиясы баланы қызықтырып шешімін айтқызуға мәжбүр етеді. С. Сейфулин: жұмбақ айтысу жастардың, балалардың жас басынан өз әлінше зейіндерін тапқыштыққа үйретіп мезейтін, тәрбиелейтін тілін шеберлейтін, сөзді үйлестіріп, ұйқастырып арттыруға сабақ тәрізді болған.

2.8. ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫ

Ата дәстүрін ардақтау – қазақтың халық педагогикасының ұлттық ұжданы. Егер жеті атасына дейін ата тегін, тарихын білмейтін ұрпақ болса, оны « жеті атасын білмеген жетесіз» деп халық кінәлайды, айыптайды, жазғырады, жазалайды.

«Атадан бала тусайшы, ата жолын қусайшы» деп, халық атадан балаға мұра болып келе жатқан жақсы қасиеттерді келесі ұрпақтың бойына сіңіріп, ізгілікке тәрбиелейді. « Шыншыл, әділетті, иманды болу сонау арғы ата – бабамыздан бері қалыптасып келе жатқан дәстүріміз» дейді де, халық сол игі дәстүрді бұзған ұрпаққа айып тартқызады. «Ат тұяғын тай басар» деп кейінгі ұрпақтың ата салтын бұзбауын талап етеді. Әулеттік тағлымдар ата дәстүріне айналып, санаға сіңіп, салтқа биіктейді.

Ата дәстүрі бойынша ең әуелі әкені, содан соң атаны, ата-бабаны құрметтеп, солардың алдында ұрпақтық борыштарды өтеу – кейінгі ұрпақтың міндеті. Ол ұрпақтық борыштар: ананың ақ сүтін, еңбегін өтеу, ата дәстүрлерін құрметтеп, одан әрі ол дәстүрлерді жалғастыру, адамгершілік қағидаларды қалтқысыз орындау болып табылады. «Бір бала бар жасық туады, бір бала бар әкесінен асып

туады» деп, халық «жасық» туған баланы тәрбиелеп қатарға қосады., «асып туған» баланың іс-әрекетін қуаттап, оны уағыздайды.

Ата дәстүрі бойынша әрбір ұрпақ, ең азы жетінші ата-бабасына дейін аталарының аты-жөнін, олардың жақсы қасиеттерін, өсиет-өнегелерін өзіне үлгі-өнеге тұтуға тиіс.

Ата тегін ардақтау дәстүрі, көбінесе, отбасында сөз болып, ата-ана балаларын ата-ананы, ата-бабаны сыйлауға тәрбиелейді.

Бата, тілек – Адам баласына жақсылық ойлау, оған тілек айту қазақ халқының дінге байланыссыз, алғашқы қауымнан қалыптасқан дәстүрі. Кейіннен келе тілек айту сол тілекке жету «Күдіретке байланысты» деген сеніммен бата қалыптасты да оған діни сөздер тірек болды. Шын мәнінде тілек дегеніміз – бата, бата дегеніміз – тілек «Үйің құтты болсын», «сапарың оң болсын», «жақсы жатып жайлы тұрыңыз» деген тілектер, қысқа баталық өздер. Халық дәстүрінде батаны жасы үлкен Адам немесе қария беру керек. Бата, тілек жастарды бірлікке, әділеттікке, адамгершілікке тәрбиелейді. Бата ризашылық ниеттің көрінісі ретінде де айтылады. Сондықтан бата, тілектің де тәрбиелік мәнін пайдалана білу керек.

Әдеп сақтау (этикалық қалып) – қазақ халқының тарихи қалыптасқан қоғамдық саласының практикалық көрінісі, әлеуметтік тәртіптің, борыш пен міндеттің заңды айғағы. Халық өмірлік практикада ешбір тиым салусыз-ақ өз қалауынан адамгершілік, мақсат-мүддеге сәйкес әдептілікті, әдеп сақтау жүйесін қалыптастырған. Әрине, «Туына қарай аңы, заманына қарай заңы»,

«Әр елдің заңы басқа, иті бар қара қасқа», дегендей әдеп сақтаудың тарихи таптық, әлеуметтік ерекшеліктері де болған. Ал қазақ халқының әдеп сақтау дәстүрі ешбір тапты, ұлтты нәсілмен, жыныс айырмашылықтарын алаламайды. Әдеп сақтаудың әлеуметтік, қоғамды мәні зор. Әулет, әлеумет қоғам мүшелері қалыптасқан әдептілікті бұзбауға міндетті. Әдептілікті бұзған адамға кез-келген қоғам мүшесі жасына, нәсіліне қарамай өз пікірін айтуға тыйым салуға ерікті, өйткені әдеп сақтау - әлеуметтік дәстүр. Әдеп сақтаудың экологиялық мәні де зор. Әдепті адам табиғатты қорғай білуге тиіс. Табиғаттың әсемдігіне, әдемілігіне кір келтірмеуге міндетті. Суды былғау, талды кесу, қайнардың көзін ашпау, жолдағы кедергі атты алып тастамау, құдыққа түкіру, нанды лақтыру әдептілік емес. Халық ондай әдепсіздікті кешірмейді. Әдеп сақтау этикет яғни, мінез-құлық пен қарым-қатынастың қалыптасқан халықтың ережесі. Ол ереже бұзылса, халықтық дәстүр де бұзылады, ұлттық намысқа нұқсан келеді. Әдеп сақтау ұлттық рәсімге, тәртіпке, ережеге амалсыз бағыну емес. Сол заңдылықтарды құрметтеу, қастерлеу, атап айтқанда адамгершілік борышты өтеу болып табылады. «Әдептілік, әдемілік» дейді халық. Әдеп сақтаудың психологиялық әсері де мол болады. Әдептілік, имандылық, кішіпейілділік, көпшілдік деген сөз. Отбасында әлеуметтік қарым-қатынастың негізі ретінде әрбір адам әдеп сақтауды қатаң қадағалайды. Әдептілік бұзушылыққа жол бермейді. Тәртіп сақтау үшін, қалыптасқан ережені заң деп түсінуді талап етеді. Талап қою, әдептіліктің орындалуына талап – ету әулеттің бәрінің міндеті. Балалар бақшасында «әдеп, әдептілік» деген сөздер айналасында әңгіме, ойын ұйымдастырылады, ертеңгілік өткізіледі. Көшеде жүру, көпшілік ортасында болу, үлкендерге орын беру, кішіге қамқорлық жасау қарт адамдарды қадірлеу,

ата-ананы ардақтау, жолдастық қарым-қатынас, сәлемдесу, табиғатты қорғау (тал егу, гүлді күту, көгалды таптамау т.б.) тақырыптарды тәрбиешілер әдеп сақтау жөнінде жоспарлы түрде тәрбие жұмыстарын жүргізеді. Мектепте әдеп сақтау дәстүрі оқушылар ережесімен, тәрбиелік жұмыстарымен байланыстырылады. «Әдеп дегенді қалай түсінеміз», «Әдептілік деген не?», «Әдеп сақтау адамгершілік» т.б. тақырыптарда тәрбие сағатын өткізеді. Әдеп сақтау жөнінде әсем безендірілген жарнамалар бала тәрбиесіне ерекше әсер етеді. Әдептілік жөнінде арнайы апталық ұйымдастырылады. Әдеп сақтау кешіне ата-аналар, ұстаздар, өнер адамдары, ақын-жазушылар қатыстырылады. Отбасында, балалар бақшасында, мектепте, әдептілік жөніндегі әңгімелер мен өлеңдерді оқып, ол шығармалар туралы пікірлесудің мәні зор.

2.9. Салт-дәстүрлер.

Шілдехана

Шілдехана – жаңа туған нәрестенің құрметіне арналған той. Оған көбінесе жастар жиналады. Олар шілдеханаға арнайы шақырумен де, шақырусыз да келе береді. Бұл тойда «Балаңыздың бауы берік болсын!» деген құттықтау айтылады. Қонақтар таң атқанша домбыра тартып, өлең айтады. Түрлі ойын-сауықтар ұйымдастырады. Жұмбақ, жаылтпаш айтысып, жарысады. Жеңгендері отбасының сый-құрметіне бөленеді.

Шілдехана – баланы жын-шайтаннан қорғап, күзетуден пайда болған дәстүр. Сондықтан шілдехананы кейде «шілдекүзет» деп те атаған. Шілдекүзет кейде үш күнге дейін созылған.

Бесікке салу

Шілдехана өткеннен кейін баланың әке-шешесі бесік тойын жасайды. Ағаштан жасалған бесікті баланың нағашылары немесе жасы үлкен, қадірлі аналардың бірі әкеліп, сыйға береді. Оның себебі сәби де кейін көп балалы болсын деген тілекпен байланысты. Баланы бесікке салу рәсімін бесік сыйлаған анаға тапсырады.

Ең алдымен бесікке салушы әйел бесіктің өзін жын-шайтандарды қуу үшін, түрлі йістерден арылту үшін отпен аластап шығады. Содан кейін көрпешелер мен жастықшаларды баптап салады. Баланы жатқызып, бөлейді. Қолбау, белбеу және аяқбаумен тартып байлап қояды. Әйел тілектерін айта отырып бесіктің үстіне алдымен көрпе жабады, ат жалын тартып мінсін деп қамшы іледі, көз тимесін деп тұмар тағады, қырандай көреген болсын деп бүркіттің тұяғын байлайды. Тойға келгендер шашу шашып, балаға батасын береді.

Балаға ат қою.

Қазақ отбасында баланың дүниеге келуіне байланысты ежелден келе жатқан салт-дәстүрлері бар. Кейбір дәстүрлер сәл өзгерген түрде бүгінге дейін сақталған.

Бала дүниеге келгеннен кейін атасы мен әжесі немесе ауыл ақсақалы балаға ат қояды. Дін басы болғандықтан кейде баланың атын молда қоятын болған.

Ат қоюшы адам баланың құлағына: «Сенің атың...(баланың аты айтылады)» деп, үш рет қайталайды. Ат таңдаған кезде түрлі ырымдар мен түсініктер, тілектер ескеріледі. Ата-аналар бала есімінің мағыналы, әрі көркем болғанын қалайды. Ұл бала күтіп жүрген әке-шешесі кезекті қызына «Ұлбосын (ұл

болсын)» деп ат қояды. Тілегені орындалған ата-аналар балаларына: «Қуаныш», «Құдайберген» деген есімдер береді.

Тұсау кесу.

Тұсау кесу – сәби қаз тұрғаннан кейін тез, жығылмай, сүрінбей жүріп кетсін, болашағы жарқын болсын деген тілекпен жасалатын дәстүр. Арнайы дайындалған ала жіппен баланың аяғын тұсап байлайды. Ала жіппен тұсаудың негізінде «Болашақта бала ешкімнің ала жібін аттамасын!» деген тілек бар. Жіпті қадірлі, ісі алға басып тұрған, әрі жылдам, сүрінбей жүретін адам кеседі. Бұл – бала осы адамға тартсын деген тілектен туған рәсім. Тұсау кесуші өткір қайшымен ала жіпті кесіп жатып:

- Қаз-қаз, балам, қаз, балам,

Қадам бассаң, мәз болам.

Күрмеуінді шешейін,

Тұсауынды кесейін, - деп жырлайды. Тұсау кескен әйелге баланың әке-шешесі арнайы сыйлық береді. Тұсауы кесілген баланы екі адам екі қолынан ұстап тез жүгіртеді. Баланың алғашқы қадамына арналған той қызу әңгімемен, ән-күймен жалғасады.

Атқа мінгізу

Бала тәрбиесіне байланысты салт – дәстүрдің бірі – 3-4 жасқа келген ұл баланы атқа мінгізу. Алдымен ағаштан ашамай – ер жасалған. Оның қолтырмаш – баланың белін буатын жұмсақ белбауы және тепкішек – баланың аяғын салатын, үзеңгі орнында жүретін, дорбасы болған.

Осыған орай:

Мықтап тарт ашамайдың қолтырмашын, Жас болса, жол үстінде болдырмасын – деген тілек айтылған. Ашамай – ердің алды – арты биік сүйеніші болған. Осыны жуас құнанға ерттеп, баланы мінгізіп байлап қойған. Тізгінді балаға ұстатып, бір адам құнанды жетектеп жүретін. Осыдан кейін ауылды айналдыра жүргізіп, жиналып тұрған үлкендерге сәлем бергізетін.

Қариялар:

- Атқа жақсы шаба біл

Өнеге – өнер таба біл,

Аймағына жаға біл! – деп тілек – бата берген. Әйелдер баланың атқа міну құрметіне шашу шашқан. Ересек балалар таймен жарысып, бірімен – бірі күресіп, түрлі ойындар ойнаған. Үлкендер қымыз ішіп, ет жеп, бата беріп тараған.

Тоқым қағу

Өзінің бәсіре атына ашамайын ертеп мінген бала алғаш үйінен алысқа жолаушылап шыққан кезде, баланың әке – шешесі мал сойып, ауыл адамдарына «Тоқым қағар» тойын жасайтын. Қуанышқа келгендер той иесін құттықтаған.

- Баланын жолы болсын!
- Жақсы азамат болсын!
- Аман – сау оралсын!
- Оң сапар болсын! – деп тілектерін айтатын. Жиналғандар домбыра тартып, ән салатын. Шағын айтыс болып, арты ойын – сауыққа айналған.

Сүндет той

Сүндетке отырғызып арап тілдерінен шығып, мұсылман жұртына тараған. Ер баланы сүндетке 3,5,7,9 жаста отырғызған. Бұл салт көктем не күз мезгілдерінде атқарылған. Сүндетке отырғызу ер баланын өміріндегі қуанышты кезең болғандықтан «Сүндет той» жасалған. Алыс – жақын ағайын, дос – жаран, ауыл адамдары бас қосып, той – думан өткізген. Сүндетке отырған балаға көрімдік беріп, шашу шашылған. Сүндетке отырғызу мұсылмандық парыз саналып, балаға ер жетіп азамат болдың деген ойды ұғындырған.

Тілашар

Бала жеті жасқа толған соң, ата – анасы баланы медресе не мектепке оқуға апаратын. Баланың оқуға баруы – үлкен қуаныш, сондықтан әке – шешесі «Тілашар» тойын жасаған. Тойға келген адамдар баланың әке – шешесіне құтты болсын айтып, шашу шашқан. Мал сойылып, тойға келген қонақтарға сый – құрмет көрсетілген. Қарттар оқуға алғаш барған жас балаға: «Хатты тез танып, оң сегіз мың ғаламның тілін білсін. Еліне елеулі адам болсын!» - деп бата беріп, тарасқан.

Жас санау

Қозы жасы

Ұл бала 10 жасқа толған соң, оған қозы бақтырған. Сондықтан «қозы жасы» деп атаған. Бұл – еңбекке баулудың алғашқы басқышы. Бала еңбектің қиындығын көріп, дәмін татқан.

Қой жасы

Бала 13 жастан асқан қозы емес, қой бағуға ауысқан. Сондықтан 13-20 жастың арасын «қой жасы» деп есетеген. Қыстың суығына, жаздың ыстығына шыдап, бір қора қойды бағу оңай болмаған. Ит – құсқа жегізбей, ұры – қарыдан сақтап, жоғалтпай бағу төзімділік пен шыдамдылықты қажет еткен.

Жылқы жасы

Қой бағуға төселіп, сыннан сүрінбей өткендер «жылқы жасына» ауысқан. Қызығы мен қиындығы көп жылқы малын бағуды 25 – 40 жас аралығындағы жігіттерге тапсырған. Сондықтан жиырма бесті «жылқы жасы» деп білген.

Патша жасы

40 жас «патша жасы» деп есептелінген, себебі бұл жастағы адамдардың кейбірі атқа мініп, ел басқарған. Өзінің ақылымен, өнерлі шешендігімен көпке танымал болып, данқы шыққан.

2.10. «Мектеп жасына дейінгі балаларға қазақ тілі пәнін оқытуда халық педагогикасы негіздерін қолдану» тақырыбы бойынша диагностикалық карта

№	Сұрақтары	Баланың аты-жөні								
		Б	О	А	Б	О	А	Б	О	А
1	Амандасу, қоштасу сөздерін қазақ тілінде атау, сөйлеу тілінде қолдану.									
2	Салт-дәстүр түрлерін, мағынасын, өлең-жырларын білу									
3	Қазақтың ұлттық музыкалық аспап түрлерін білу									
4	Қазақтың ұлттық киімдерін білу									
5	Қазақтың ұлттық тағамдарын, сусын түрлерін атау									
6	Қазақтың киіз үйін, үй жиһаздарын атай білу									
7	«Қазақстан» тақырыбы бойынша әңгімелей білуі									
8	Төрт түлік малды, төлдерін атау, адамға пайдасын білу									
9	Әр түрлі тақырыпта өлең, тақпақ білуі									
10	«Мен және менің отбасым» тақырыбы бойынша лекс. материал қолдануы.									

Бағалау: ○ -жоғары, □ –орта, Δ -төмен.

Белгілеу: Б –жылдың басы, О–жылдың ортасы, А–жылдың аяғы.

3. Глоссарий

1. Балабақша-мектепке дейінгі жастағы балаларға жұртшылық тәрбие беретін ұйым.
2. Жеке тұлға – дара тұлғаға оның әлеуметтік қатынасқа енуі жағынан сипаттама беретін әлеуметтік ерекше мәні бар тұрақты жүйе.
3. Қабілет – тұлғаның қандай да бір әрекеттің табысты орындалуына жағдай туғызатын жеке психологиялық ерекшеліктері. Жеке білім, білік және дағды сияқты әрекеттің жаңа әдіс-тәсілдерін үйренуге даярлығы.
4. Құзыреттілік – адамның қоғамдағы тіршілік тәртібін және нормасын барабарорындауға және өз көзқарасын анықтауға, пайда болған танымдық проблемаларды өз бетімен шешуге қажетті даму деңгейі.
5. Мақал-тәрбиелік мәні бар, ақыл-нақыл сипатында айтылатын сөздер тобы.
6. Мәтел – ой-пікірді бейнелеп, тұспалдап, ишаралап тұратын сөздер тобы.
7. Бата, тілек – адам баласына жақсылық ойлау, оған тілек айту.
8. Шілдехана – жаңа туған нәрестенің құрметіне арналған той.
9. Қолтырмаш – баланың белін буатын жұмсақ белбау.
10. Отбасы – ұрпақтардың сабақтастықтары, балалардың әлеуметтенуі, отбасы құндылықтары және мінез-құлқы ұқсастығы жүзеге асырылатын әлеуметтік тәрбие институты.
11. Оқу – оқып үйренушіге білім, білік және дағдыны беру мақсатында мақсатты және жүйелі ықпал жасау.

4. Қолданылған әдебиеттер.

Бала тәрбиесі 7 – 2007ж.

Бала тәрбиесі 9 – 2007ж.

Бала мен балабақша 2 – 2010ж.

Балабақшадағы ересектер тобында қазақ тілінен модульдік оқыту технологиясына негізделген әдістемелік құрал. Қарағанды 2011ж.

Бала мен балабақша – 3, 5 – 2010ж.

Мектепке дейінгі білім №1, №3 – 2010ж.

Бастауыш мектеп – 7 – 2004ж.

Қазақ тілі Әдістемелік нұсқау Алматы кітап - 2005ж, 2007ж.

Қазақ тілі мен әдебиеті – 2 – 1993ж.

Қазақ тілі мен әдебиеті - №5 2008ж.

5. Қосымша.

5.1. Сабақ үлгілері. Бесікке салу

Сабақтың мақсат, міндеттері:

- Познакомить детей с одним из интересных, красивых обычаев. Учить понимать новые слова: бесік, төр, бесік жыры, көрпе (колыбель, почетное место, колыбельная песня, коврик) употреблять их в речи, понимать их значение.
- Помочь детям в освоении навыков ухода за малышом, воспитывать желание помогать старшим, проявление милосердия; учить исполнять колыбельные песни.
- Донести до детей, что такое отношение к младшим это проявление заботы и любви к своей семье.

Материал. Бесік, кукла - малыш, одежда для него (пеленка, рубашечки), заготовки вазочек, веточки (подарок для бабушки), музыкальное сопровождение – грамзапись казахских народных мелодий, угощение.

Ход занятия. Дети проходят в зал, останавливаются возле педагога.

Воспитатель. У кого есть младшие братья и сестры? Хотите научиться за ними ухаживать?

Дети. Да!

Воспитатель. Воспитатель приглашает детей на коврики – көрпе. Рассказ воспитателя. Бесік (колыбель) считается священной реликвией каждой семьи. Ее дарят родственники мамы. Укладывание в колыбельку – «бесікке салу» – очень старинный и нежный обряд. Уложить малыша в колыбель поручается мудрой и уважаемой бабушке.

Вот и сегодня к нам придет такая бабушка - эже.

После того, как уложат малыша в колыбель, бабушке дарят подарок. Песни, стихи мы с вами уже выучили, а подарок сейчас закончим (дети делают веточку - цветок, а ваза уже готова).

Дети подходят к столам и заканчивают работу.

Заходит бабушка с куклой - малышкой на руках.

- Сәлеметсіз бе, эже! Эже төрлетіңіз!

- Здравствуйте, бабушка! Проходите на почетное место!

Бабушка проходит, показывает как надо уложить малыша в колыбель.

- Заворачиваем бөпе (ребенок) в пеленку. Укладываем в бесік и закрепляем широкими лентами, чтобы малыш не упал. Потом малыша укрывают еще шубой, чтобы был богат, сменой одежды, чтобы не боялся походов, кладут уздечку, чтобы был смелым наездником или наездницей. Девочке кладут под подушку расческу и зеркало, чтобы была красавицей (бабушка все это говорит и показывает, что кладет). Дети вместе с бабушкой поют колыбельную песенку - бесік жыры».

Әлди-әлди.

Әлди-әлди, ақ бөпем,

Ақ бесікке жат, бөпем

Жылама, бөпем, жылама

Жілік шағып берейін

Байқұтанның күйірігін

Жіпке тағып берейін.

Воспитатель.

- Ребята, бабушка уложила малыша в колыбель. За это ей полагаются подарки. Давайте подарим ей стихи, песни, игры, которые вы приготовили.

(дети читают стихи, песни поют по желанию). Играем в казахские национальные игры.

- Ребята, а кому из вас понравился этот обычай? Чем он вам понравился? Давайте поблагодарим бабушку, за то, что она пришла к нам и познакомила нас с этим интересным обычаем.

Потом дети дарят свой подарок бабушке. Малыш уснул в колыбельке – бесік - дети тихо выходят из зала.

5.2. «Ат қою» – наречение имени малыша.

Задачи. Продолжать знакомить детей с традициями казахского народа. Показать детям, что с самого рождения ребенку оказывают большое внимание и уход, следят за его правильным развитием. Через эмоциональный, чувственный подход постигать ценность семьи, красоты. Развивать желание знать о культуре казахского народа, его традициях и обычаях. Воспитывать любовь и уважение к старшим, опекать и ухаживать за малышами.

Предварительная работа: разучивание игры: «Назови имя», рисование русских и казахских национальных костюмов, выкладывание орнаментов на пластине, разучивание колыбельных на русском и казахском языках.

Словарная работа. Ат қою – наречение имени.

Сүйінші – радостная весть

сыйлық – подарок

Ход занятия.

1. Ребята, когда малыш появляется на свет, то это большая радость всем родным и близким. Что означает слово «сүйінші»? (дети объясняют, что это радостное восклицание – известие, за которое одаривают сообщившего эту весть). А вы хотите, чтобы и вы получили подарок? Тогда помогите мне.

Сегодня мы с вами познакомимся с новым обычаем– ат қою (наречение имени) и дадим имя малышу. А выбрать его помогут наши игры, песни, соревнования.

2. Игра. «Назови имя девочки или мальчика» Дети стоят в кругу, в центре ведущей с мячом. Ведущий бросает мяч ребенку и говорит «Имя мальчика» или «Имя девочки» - дети возвращают мяч и называют имя.

26

3. Вот видите, сколько много имен мы с вами знаем. Вы назвали имена русские и казахские. Молодцы. А вы знаете, что каждое казахское имя что-то означает. Давайте все вместе послушаем.

Серик – спутник, товарищ.

Алтын – золото.

Жұлдыз – звезда.

Айсұлу – красавица Луна.

Алмагуль – цветок яблони.

Жомарт – щедрый.

4. Давайте сделаем подарок для малыша. Выложим ему красивый коврик, на который он будет наступать ножками.

Дети выкладывают орнамент на пластинках, а потом собирают все вместе.

5. А теперь давайте выберем имя для мальчика, воспитатель выносит малыша. Имя малышу дети выбирают сами и объясняют его значение. Когда имя выбрано дети читают стихи, поют песни и играют в национальные игры.

6. Воспитатель: «Вы сегодня все молодцы. Помогли мне. И вас ждет подарок – сыйлық. Каждому из вас я дарю маленькую звездочку – жұлдыз.

Пусть ваша жизнь будет красивой, яркой и светит всем людям, как звездочка в небе.

А сейчас праздник продолжается. Звучит музыка, дети танцуют, играют, угощаются.

«Тусау кесер» - разрезание пут.

Задачи. Продолжать знакомить детей с обычаями и традициями казахского народа. Показать один из интереснейших и красивых обычаев. Показать обычай, который сохраняет и помогает малышу делать первые шаги по земле. Развивать интерес, понимание и осмысление великих традиций, сложенных веками. Воспитывать уважение, к людям, которые своими поступками, жизнью достойны подражанию. Развивать интерес к старинным обычаям и традициям.

Словарная работа. Тусау кесер – разрезание пут.

Тусау кесуші – разрезающий путы.

Путы – нити, связывающие ноги.

Той – праздник

Ход занятия. 1. Ребята, сегодня мы с вами познакомимся с новым обычаем, хотите узнать о нем? (да). Но мы с вами должны приготовить подарок для нашей гостьи. А кто будет нашей гостьей, мы узнаем позже. Договорились!

А подарок мы сделаем все вместе.

2. «Верблюд в пустыне» - обрывание и наклеивание по контуру. Работа коллективная. Заготовка общего плана, дети только наклеивают верблюда.

3. Мы с вами уже познакомились с одним из обрядов, каким? - рождение малыша.

- Бесікке салу – укладывание в колыбель.

- Давайте вспомним колыбельную песню, которую мы выучили. Пение песни.

4. Малыш растет, пытается делать первые шаги. И сегодня мы узнаем и познакомимся с обрядом «Тұсау кесер» - разрезание пут. А познакомит нас с ним бабушка Айнуры. Давайте пригласим ее. Заходит бабушка Айнуры, дети приветствуют ее, здороваются.

5. Предлагаю бабушке рассказать об этой традиции. Рассказ бабушки: «Путы для обряда - «тұсау кесер» изготавливают их трех видов различных материалов. Кто-то использует растения. Считалось, что в этом случае ребенок будет иметь большое потомство, у него будет много родственников. Если хотели, чтобы ребенок был богатым, то плели путы из кишки (показать). Но большинство людей хотят видеть своего малыша честным, благородным и любящим. Тогда плетут путы из шерстяных ниток трех цветов. Каждый цвет имеет свое предназначение: белый – чтобы ребенок был благородным, зеленый – чтобы жил долго, красный – чтобы был богатым. Принято считать, что ребенок, перешагнувший пестрые путы, в жизни не будет совершать плохие поступки, вырастет честным и порядочным». Бабушка показывает этот обряд на кукле-малыше.

6. Когда обряд совершается, бабушка раскидывает шашу - угощение.
7. Дети играют в национальные игры, танцуют под казахскую мелодию.
8. Вместе с воспитателем дарят подарок бабушке и благодарят ее за интересный и познавательный обычай.

Рефлексия:

Ребята, давайте вспомним, что обозначает каждый из цветов нитей в путях: белый – гордость, красный – богатство, зеленый – долгая жизнь. Подумайте, что пожелали бы вы малышу. Возьмите нити тех цветов, что хотели бы ему пожелать. Подойдите и тихо скажите ему: «Будь гордым», «Будь богатым» и «Живи долго».

Приглашают бабушку посмотреть рисунки, которые дети приготовили для выставки на тему: «Наш Казахстан».

5.3. «У бабушки в гостях».

Задачи. Через воссоздание традиции «Қонақжайлық», постижение ребенком ценностей казахского гостеприимства и уважения к старшим познакомить с новой традицией, научить быть гостеприимными. Развивать в детях чувство уважения, гордости за свой народ, край, умение и желание знать и изучать обычаи родного народа, родной язык.

Слова: дастархан – стол, скатерть, қонақжайлық – гостеприимство, кимишек – головной убор, әже – бабушка, немерелер – внуки, денсаулық – здоровье.

Материал. Макет юрты, дастархан, сладости, самовар, головной убор для бабушки – кимишек.

Ход занятия. Дети под спокойную казахскую народную мелодию входят в зал. Здравуются с воспитателем на русском и на казахском языках.

Воспитатель. Здравствуйте, мои дорогие!

Вы все такие красивые, опрятные, а кто вас так нарядил, собрал в садик?

Дети. Мама, бабушка.

Воспитатель. Молодцы, ребята. Вы все правильно ответили.

А теперь давайте поиграем в игру «Назови по-казахски» (показывает карточки, на которых написано **МАМА ПАПА БАБУШКА** дети читают и называют по-казахски).

Воспитатель. Какие вы молодцы! А кем вам приходится мамина мама?

Дети. Бабушка!

Воспитатель. А вы любите свою бабушку? А за что (ответы детей).

Ребята, помните, мы учили песенку про бабушку? Вы сейчас ее споете, и произойдет волшебство. Хотите?

Тогда давайте споем песню (дети исполняют песню, а воспитатель одевает кимишек - головной убор и выходит к детям). Ну вот, мои дорогие, вы у меня в гостях.

- Әжеге қонаққа келдіңіз! Пришли к бабушке в гости!

Я – ваша бабушка, а вы мои внуки – немерелер.

Расскажите, какие вы для бабушки?

Дети. Любимые, послушные, веселые, ловкие, умные.

Бабушка. Вот какие у меня замечательные внуки. А вы любите трудиться? Умеете накрывать дастархан?

Дети. Да.

Бабушка. Вот и хорошо. По древнему казахскому обычаю гостей надо окружать заботой и вниманием. Қонақты сөзбен тойдыра алмайсың» - «гостей разговорами не кормишь» - так говорили наши предки. Поэтому гостей, по-казахскому обычаю, угощают главным национальным блюдом. Каким? Вы знаете?

Дети. Баурсаками.

Бабушка. Любимое и уважаемое блюдо казахов. А еще чем?

Дети. Чаем.

Бабушка. Без чая гостей у казахов не встречают. Угощать гостей баурсаками и чаем – древний и старый обычай. Наши предки, дедушки и бабушки, не жалели для гостей нечего. Угощали самым вкусным, что было в юрте. Вот и мы с вами приготовили тесто для баурсаков. Давайте посмотрим, какое оно получилось. Что мы положили в тесто.

Дети называют компоненты: мука – ұн, соль – тұз, вода – су, яйцо – жұмыртқа, молоко – сүт.

- Да мы с вами и яйцо положили и молоко налили. Молоко вкусное и очень полезное. Казахи - кочевники считали молоко священным природным напитком. Его нельзя было проливать на землю. В народе говорили: «Тапсырдым аққа!» - «Поручаю тебя молоку!». Это означало, что оно обладает особой оберегающей силой. Теперь давайте раскатаем и нарежем баурсаки. А какой формы они получаются?

Дети. Круглыми, как шарики (дети нарезают баурсаки и раскладывают на листе).

Бабушка. Баурсаки получились әдемі (красивыми, аппетитными). Отнесем их испечь. А сами накроем на стол. Мальчики выносят дастархан, а девочки ставят угощение и называют по-казахски что принесли.

- Мен бал әкелдім. Я принесла мед.

Ал мен өрік әкелдім. А я принесла курагу.

Мен қант, кәмпіт әкелдім. Я сахар, конфеты принесла.

Мен кесе, сүт әкелдім. Я принесла пиалы и молоко.

Бабушка. Ал мен бауырсақ әкелдім. А я баурсаки принесла (бабушка на подносе заносит баурсаки, заносят самовар).

Дастархан готов. Приглашаем гостей к дастархану.

- Қонақтар, қош келіңіздер!

- Дорогие гости, добро пожаловать!

- Төрлетіңіздер! Проходите на почетное место.

А кому предоставляется почетное место – төр?

Дети. Взрослым, самым почетным, уважаемым людям.

Бабушка. Иә, төр для вас, дорогие гости!

Гости проходят, дети тоже рассаживаются.

Бабушка: наливает чай. Нравятся ли вам наши баурсаки? А что такое – бауырсақ ?

Дети. Это хлеб.

Бабушка. Нан –астың басы. Нан болса, ән болады!

Хлеб –всему голова. Если есть хлеб, то будет и песня.

Песня «Домбырасыз ән қайда?».

Бабушка. Ас дәмді болсын! Приятного аппетита!

Рефлексия:

Ребята, что нового вы сегодня узнали? Какое из имен вам понравилось больше всего? Я предлагаю вам, дома нарисовать рисунок или сделать какой-нибудь подарок и мы подарим его ребенку с этим именем, который ходит к нам в детский сад.

5.4. «Ашамайға мінгізу» – посвящение в джигиты.

Задачи. Продолжать учить детей познавать и любить родной край, знакомить с новыми традициями и обычаями казахского народа. Знать и понимать значение пословиц о дружбе, смелости, достоинстве.

Развивать смелость, ловкость, активизировать речь, словарь. Воспитывать уважение к старшим, родному краю. Помочь ребенку понять, что он уже взрослый, сильный, но добрый человек, от него многое зависит в этой жизни. В ребенке через игру воспитывается трудолюбие, человечность, желание учиться, радоваться своим успехам.

Ход занятия. В давние времена мальчиков, кому исполнялось 7 лет посвящали в джигиты. Взрослые устраивали состязание, айтысы, играли в разные игры и конечно угощали всех, кто проходил на праздник. Хотите узнать, как это проходило? Вот и у нас есть мальчики, которые исполнилось 7 лет в этом году. Мы приготовили для них несколько заданий. Им будут помогать папы, мамы, да и мы тоже. Готовы? Ну что же. Мы начинаем!

Наш праздник называется

«Ашамайға мінгізу» - (посвящение в джигиты).

Звучит мелодия домбры. Этапы соревнования.

1. Расскажи о себе.

Мальчик выходит и рассказывает о себе на русском и на казахском языках.

Меня зовут Альвидос.

Мне уже 6 лет. Скоро будет 7 лет.

Я хожу в детский сад.

Люблю играть, помогать маме, заботиться о братике.

Скоро я пойду в школу.

2. А теперь мальчики покажут как они умеют читать стихи.

Они учили стихи на русском и казахском языках. Слушали наших чтецов.

3. «Я люблю трудиться». Вместе с папой сбивают маленький столик - дастархан.

Мамы ставят на него угощение.

Музыкальная пауза.

«Казахский танец» – исполняют девочки.

4. Конкурс остролов.

Пословицы о смелости, отваге, чести.

5. «Я – сильный».

Показ комплекса упражнений, развивающих силу, ловкость (используют спортивные снаряды, домашнее задание показывают с папой, мамой).

- Я люблю танцевать «Джигитовка» танцевальные па.

Подвижная игра «Қыз қуу! «Догони девушку».

- Награждение и посвящение в джигиты.

А) Я хочу джигитом быть

Б) Я хочу джигитом стать!

Ловким, сильным, добрым.
Быть защитником земли,
И ее опорой!

В) Я хочу джигитом стать!
Много знать, уметь!
Чтобы мог я рассказать
О родной Отчизне!

К звездам путь проложить.
К маме нежным быть, любить,
Гордостью – для папы!

Г) Я хочу джигитом быть!
В песнях просвещать
Красоту родной земли
Доброту народа!

Мальчики читают слова - клятву, опускаются на колени, а папы подают им маленькие кнутики, которые приготовили их мамы (кнут связан из 7 нитей и укреплен на небольшом древке). Тихо звучит музыка, мальчикам подают игрушечных коней и они совершают круг почета. Бабушки, мамы осыпают всех сладостями (шашу) и приглашают на небольшой той.

5.5.Суреттер.

СҮЙІНШІ ДҮНИЕГЕ СӘБИ КЕЛДІ!!!

БЕСІККЕ САЛУ

Наурызда туған сәбидің
«Наурыз» -дейік есімін
Әжелердің салтымен,
Іреттейік бесігін.

ТУСАУ КЕСУ
ҚАЗ – ҚАЗ БАЛАМ, ҚАЗ, БАЛАМ!!!

